فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی، سال اول، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۹، پیاپی ۴
شاپای الکترونیکی: ۲۳۲۵-۲۷۱۷
Doi:10.29252/gsma.1.4.17
http://gsma.lu.ac.ir
صفحات ۳۲-۱۷

تحلیل چرخه افول و انحطاط روستایی در مناطق کوهستانی (مورد مطالعه: شهرستان ورزقان)

عقیل خالقی*[۱]، دانش‌آموخته دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم و برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۹/۱۹ **پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۱۱/۴**

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تحلیل نگرش و ادراک ذهنی روستاییان در خصوص مقوله متروک شدن، افول و انحطاط روستایی مناطق کوهستانی در شهرستان ورزقان است. این مقاله از نظر هدف، کاربردی و از حیث ماهیت و روش، توصیفی- تحلیلی بوده و در بستر «روش تحقیق آمیخته» از دو مؤلفه روش‌شناختی (کیفی و کمی) بهره برده است. در این پژوهش، حجم نمونه در بخش کیفی شامل ۲۶ نفر از مطلعین کلیدی است که براساس نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند و در بخش کمی به روش نمونه‌گیری آسان و از نوع غیراحتمالی ۱۱۸ نفر از روستاییان ساکن در شهرستان ورزقان جامعه آماری این پژوهش را تشکیل دادند. به منظور کدگذاری و تحلیل داده‌های کیفی از نرم‌افزار مکس‌کیودا و برای تحلیل داده‌های کمی از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری و از نرم‌افزار لیزرل استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که کاهش فرصت‌های شغلی، مهاجرت، کاهش جمعیت و کاهش تقاضا برای کالا و خدمات به ترتیب چرخه‌ای را شکل می‌دهند که باعث متروک شدن روستاها و افول و انحطاط آن می‌شود. «چندپارگی اراضی مزروعی»، «شکاف درآمدی»، «ملی شدن مراتع»، «نبود الگوی کشت مناسب»، «فرآیند تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی» و «تمرکزگرایی امکانات و نابرابری‌های منطقه‌ای توسعه» از تأثیرگذارترین متغیرها در شکل‌گیری این چرخه در شهرستان ورزقان شناسایی شد.

واژگان کلیدی: مهاجرت، اشتغال کشاورزی، انحطاط روستایی، ورزقان.

* نویسنده مسئول Email: khaleghi567@gmail.com

نحوه استنادهی به مقاله:
خالقی، عقیل (۱۳۹۹). تحلیل چرخه افول و انحطاط روستایی در مناطق کوهستانی (مورد مطالعه: شهرستان ورزقان). فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی. سال اول، شماره ۴ (۴). صص ۳۲-۱۷. Doi:10.29252/gsma.1.4.17

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

۱. مقدمه

سکونتگاه‌های روستایی به‌عنوان پدیده‌های جغرافیایی، نمود فضایی و عینی عوامل طبیعی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی هستند (سعدی، ۱۳۹۹: ۲۰). این سکونتگاه‌ها، وقتی با یک آهنگ رشد به بقاء و حیات خود تداوم می‌بخشند به این مفهوم است که عناصر پدیدآورنده روستا که به آن کلیت داده‌اند هریک در جای خود عمل مناسب و درخور را انجام داده‌اند. نتیجه ماهوی آن، اضمحلال کلیت است و یا آنچه واحد جغرافیایی و یا روستا نامیده می‌شود، دچار تخریب، تخلیه و متروک شدن می‌گردد (مهدوی، ۱۳۷۹: ۸۰). به‌عبارتی‌دیگر مهاجرت با تأثیرپذیری مهاجران از جنبه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی از محیط جدید، آثار مهمی بر سیمای ظاهری و همچنین زندگی روزمره افراد داشته (بری[1]، ۱۹۹۲: ۷۰) و به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر در تغییرات جمعیتی، از نخستین نیروهای نهان تغییرات تکنولوژیکی و اجتماعی در سرتاسر جهان (آقایاری و حکیمی، ۱۳۹۶: ۱۸۶)، بالأخص کشورهای درحال‌توسعه است (گلد اسمیت و همکاران[2]، ۲۰۰۴: ۳).

تحقیقات در خصوص مهاجرت روستاییان عمدتاً بر آن است تا تبیین کند که چرا روستاییان مهاجرت می‌کنند؟ و عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری آنان برای مهاجرت چیست؟ (آقایاری و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۳). باید گفت در مطالعات مربوط به تصمیم مهاجرت، بررسی روابط میان خواست و رفتار در سطح خرد، اساس کار بوده (دی‌جانگ[3] و همکاران، ۱۹۸۶: ۴۲ـ۴۱) و مهاجرت، به‌عنوان یک استراتژی برای تنوع بخشیدن به معیشت و جستجوی درآمد، منابع و نیز غلبه بر موارد مخل رفاه و محدودیت‌های اجتماعی، اقتصادی و نهادی در مکان مطرح است (نگوین[4] و همکاران، ۲۰۱۵: ۷۹). این تصمیم می‌تواند براساس سلایق افراد به‌منظور بهبود و حفظ کیفیت زندگی خودشان، شکل بگیرد (لو[5]، ۱۹۹۹: ۴۶۸ـ۴۶۹) و زمانی اقدام به تحرک کنند که منافع مورد انتظار آن‌ها (حداقل مطلوب) از هزینه‌های احتمالی فراتر رفته باشد (بایلی[6]، ۱۹۹۳: ۳۱۷).

پدیده مهاجرت روستا ـ شهری از دیرین‌ترین و پایدارترین پدیده‌های تاریخ و تمدن بشری بوده (بالان[7]، ۱۹۹۶: ۹) و یک انتقال اصلی از ساخت مرکزی جامعه را نشان می‌دهد که در آن مردم از اجتماعات به‌طورکلی کوچک‌تر کشاورزی به اجتماعات بزرگ‌تر و عمدتاً غیر کشاورزی حرکت می‌کنند (قاسمی اردهایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۴). این نوع مهاجرت در کشورهای در حال توسعه و از جمله در ایران در زمره مهم‌ترین مسائل اجتماعی و اقتصادی به شمار می‌آید (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۰۷). مهاجرت از روستا به شهر به‌شدت تحت تأثیر جاذبه‌های اقتصادی کم‌وبیش متنوعی مانند «در دسترس بودن و تنوع فرصت‌های شغلی، آموزش و فرصت‌های آموزشی و در دسترس بودن و مقرون‌به‌صرفه بودن مسکن یا غذا» قرار داشته (هالفاسری[8]، ۲۰۲۰: ۵۰) و همچنین به دگرگونی‌های اجتماعی که در ساختار حرفه‌ای مناطق روستایی و شهری (مبدأ و مقصد) صورت گرفته، ارتباط دارد. به‌هم‌ریختگی ساختار حرفه‌ای در روستاها، بروز مشکلات در نظام آبیاری، چندپارگی اراضی مزروعی یک مالک، ملی شدن مراتع و ... ازجمله آن است (فرمهینی فراهانی، ۱۳۹۴: ۶۳). کاهش اشتغال کشاورزی را می‌توان اولین عامل مهاجرت در نظر گرفت که باعث ایجاد و شروع چرخه افول و انحطاط

[1] Berry
[2] Goldsmith
[3] De Jong
[4] Nguyen
[5] Lu
[6] Bailey
[7] Balan
[8] Halfacree

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

روستایی می‌شود. با توجه به اهمیت بخش کشاورزی باید گفت بخش کشاورزی به اعتبار شاخص‌های اقتصادی مهم چون رشد مستمر و بازدهی مطلوب سرمایه، ارزآوری، سهم بالا در اشتغال و نقش مهم آن در تأمین مواد غذایی می‌تواند پایه اقتصادی کشور باشد (سعیدی‌راد و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۲). از میان مهم‌ترین عوامل کاهش شاغلان بخش کشاورزی، اختلاف درآمد میان شهرها و روستاهای ایران بوده و باعث شده است هرساله تعداد زیادی از نیروی فعال نواحی روستایی به شهرها مهاجرت کنند (احمدی و توکلی، ۱۳۹۵: ۶۴۶). در نهایت روستاییان برای تأمین ساده‌ترین نیاز خود ملزم به جابجایی هستند. این جابجایی‌های الزامی در نهایت موجب انباشت سرمایه در شهرها می‌گردد و از طرف دیگر فقدان سرمایه، کمبود تسهیلات و وابستگی سنتی در عرصه روستایی مانع پدیدار شدن اقتصادی مستقل و پررونق شده و نهایتاً منجر به عدم تمرکز ثروت و کالاها در روستاها می‌شود که خود موجبات مهاجرت را فراهم می‌آورد (اهلرز، ۱۳۸۰: ۵۴). به‌طورکلی اگر درآمد خانوارهای روستایی کافی نباشد انگیزه مهاجرت به شهر و فعالیت‌های اقتصادی دیگر چنان قوی خواهد بود (علوی زاده و میرلطیفی، ۱۳۹۲: ۷۲) که بر پایه نظریه اقتصاد نوکلاسیک مهاجرت، مردم برای به حداکثر رساندن درآمدشان از مناطق با دستمزد پایین به مناطق با دستمزد بالا یا از مناطق فقیر به مناطق ثروتمند مهاجرت خواهند کرد. تفاوت دستمزد بین مناطق فرستنده و دریافت‌کننده مهاجر عامل مهم در شروع مهاجرت است که مهاجرت استراتژی فردی، «عرضه و تقاضا» برای به حداکثر رساندن سودمندی است (مهدی پور و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۴۰).

از آنجاکه مهاجرت‌های کنونی، به‌ویژه مهاجرت‌هایی که در کشورهای در حال توسعه انجام می‌گیرد، از نوع مهاجرت‌های روستا به شهر است و اغلب مهاجران را جوانان تشکیل می‌دهند، بنابراین، مهاجرت را می‌توان به‌عنوان یک عامل دخیل در سالخوردگی جمعیت روستایی دانست. اغلب، جوانان هستند که به ترک روستا و اقامت در شهرها به‌خصوص شهرهای بزرگ تمایل دارند و این خود می‌تواند به افزایش نسبت سالخوردگان در چنین جمعیت‌هایی بینجامد (تقدیسی و احمدی، ۱۳۹۱: ۱۴۱). در نتیجه مهاجرت، مهم‌ترین عامل سالخورده‌تر شدن جمعیت‌های روستایی است (سکلدن[1]، ۱۹۹۹: ۲) و علت آن کاهش باروری و مرگ‌ومیر است (مارکوس[2]، ۲۰۰۱: ۱).

در موضوع مهاجرت روستا - شهری، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد و عوامل اقتصادی، اجتماعی، طبیعی، سیاسی، فرهنگی، ارتباطی، اداری و غیره در آن مؤثر هستند. اندیشمندان با طرح مکاتب و رویکردهای متعدد موضوع مهاجرت‌های روستا به شهر را تبیین و تفسیر کرده‌اند که مهم‌ترین این دیدگاه‌ها عبارت‌اند از نظریه‌های: دوبخشی، سرمایه‌گذاری انسانی، مطلوبیت مهاجرت داخلی، رهیافت سیستمی، جذب و دفع، تفاضل هزینه در مهاجرت، درآمد مورد انتظار مهاجر در مقصد، کارکرد باوری مهاجرت، وابستگی و مهاجرت، تحلیل توسعه‌نیافتگی، تأثیرات متقابل شیوه تولید سرمایه‌داری و شیوه تولید ماقبل سرمایه‌داری (فنی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴ و ۱۵). پامین[3] خاطر نشان می‌سازد که فرایند شهرنشینی به نوع خاصی از مهاجرت به نام مهاجرت دسته‌جمعی از روستاها منجر می‌شود که از این حیث روستاها به‌وسیله شهرها خالی از سکنه می‌گردند. به‌زعم وی، هرچند در تمام انواع مهاجرت‌ها جابه‌جایی بین بخش‌های مختلف مناطق اتفاق می‌افتد و در آن‌ها جریان‌ها و ضد جریان‌هایی وجود دارد که ازلحاظ حجم کم‌وبیش برابرند، ولی مهاجرت روستایی مکرر به‌صورت نامتقارن

[1] Skeldon
[2] Marcoux
[3] Pumain

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

بوده است، زیرا جریان از روستا به شهر بسیار بیشتر از جریان‌های دیگر بوده است (پامین، ۲۰۰۶: ۳۲۹). تودارو[1] مدلی از مهاجرت روستایی- شهری را ارائه کرد که با این فرض شروع می‌شود که مهاجرت یک پدیده اقتصادی است؛ بنابراین خط‌مشی تودارو بر اشتغال و تمایز درآمد بین نواحی شهری و روستایی تمرکز دارد. کاتز[2] مدل تودارو را مورد انتقاد قرار داد، زیرا مهاجرت را به‌عنوان یک تصمیم فردی و نه خانوادگی می‌داند. بریسزن[3] نشان داد که انگیزه مهاجرت می‌تواند از یک نقطه به منطقه دیگر متفاوت باشد. دوهان[4] اظهار داشت پیامد مهاجرت تحت تأثیر نقش مهاجر در روابط اجتماعی هم در مقصد و هم در مبدأ روستایی قرار دارد. گوگلر[5] اظهار داشت که در نیجریه شرقی ساکنین شهری خود را به‌عنوان «افراد غریبه در شهر[6]» فرض می‌کنند (لینچ[7]، ۱۳۸۶: ۱۴۲- ۱۳۵). آرتورلوئیس هم مهاجرت‌های روستایی را در بطن فرایندهای توسعه اقتصادی تبیین می‌کند و از تضاد بین دو بخش اقتصادی سرمایه‌داری نوین در شهرها و معیشت سنتی در نواحی روستایی کشورهای درحال‌توسعه سخن می‌گوید که برآیند آن مهاجرت روستاییان مازاد به شهرها می‌باشد (طالشی و شبنما، ۱۳۹۶: ۴۵ ـ ۴۶).

با توجه به پیشینه تحقیق و مطالعات فراوان در زمینه مهاجرت روستایی علل مختلفی ازجمله چهار علت اصلی اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، جمعیت‌شناسی و طبیعی- کشاورزی بر این موضوع مؤثر هستند که دراین‌بین، علل اقتصادی بیشترین فراوانی را از آن خود کرده که بیشترین درصد از علل مهاجرت روستایی را تبیین می‌کنند. در بین عوامل اقتصادی، کمبود تسهیلات در روستا و بیکاری از بقیه مهم‌ترند (قاسمی‌اردهایی، ۱۳۹۵: ۴۳۸). با عنایت به آنچه مطرح شد در جریان مهاجرت از روستا به شهر، همواره مشکلات متعدد اجتماعی و اقتصادی موردتوجه محققان بوده که این امر به دلیل پیامدهای متفاوتی که مهاجرت هم در مبدأ و هم در مقصد به دنبال دارد از بسیاری جهات حائز اهمیت و قابل بررسی است. باید گفت برای درک اهمیت، تجربه و پیچیدگی موضوعات مهم جغرافیایی مانند تحلیل افول و انحطاط روستایی و در کنار آن استفاده از روشی برای تبیین آنکه مؤلفه روش‌شناختی آن ترکیبی از روش‌های کیفی و کمی باشد، وجه تمایز چارچوب تدوین این تحقیق با تحقیقات پیشین است.

استان آذربایجان شرقی در ۵ دهه گذشته به علت شرایط جغرافیایی و عوامل اقتصادی و اجتماعی، پیوسته با نقل و انتقالات شدید جمعیتی همراه بوده و و در ۴۰ سال گذشته در بین استان‌های مهاجرفرست ایران، رتبه اول را داشته است. این استان قبلاً روستانشین بوده به‌طوری‌که در سرشماری‌های ۴۰ سال گذشته جمعیت روستایی از جمعیت شهری آن پیشی گرفته است؛ اما براساس آخرین سرشماری، روستاهای این استان با کاهش جمعیت روبه‌رو شده و فقط توانسته‌اند ۲۶ درصد جمعیت استان را در خود جای دهند. کمتر از یک میلیون و ۱۰۰ هزار نفر از جمعیت بالای ۴ میلیون نفری آذربایجان‌شرقی در این روستاها زندگی می‌کنند که حدود ۳۶۰ روستا، بدون سکنه یا سکونت فصلی هستند. آمار جمعیتی شهرستان ورزقان نیز به عنوان محدوده مورد مطالعه نشانگر وجود مهاجرت و متروک شدن برخی از روستاها در سال‌های گذشته است؛ به‌طوری‌که طی سال‌های گذشته همواره با نرخ منفی رشد جمعیت روبرو بوده و در نتیجه از جمعیت روستایی کاسته شده است. با عنایت به آنچه گفته شد، هدف تحقیق حاضر، ارزیابی

[1] Todaro
[2] Katz
[3] Bryceson
[4] De Haan
[5] Gugler
[6] Strangers to the city
[7] Lynch

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

چرخه افول و انحطاط روستایی در شهرستان ورزقان است که با کاهش فعالیت کشاورزی شده و به آن ختم می‌شود. شکل (۱) مدل نظری تحقیق را نشان داده است.

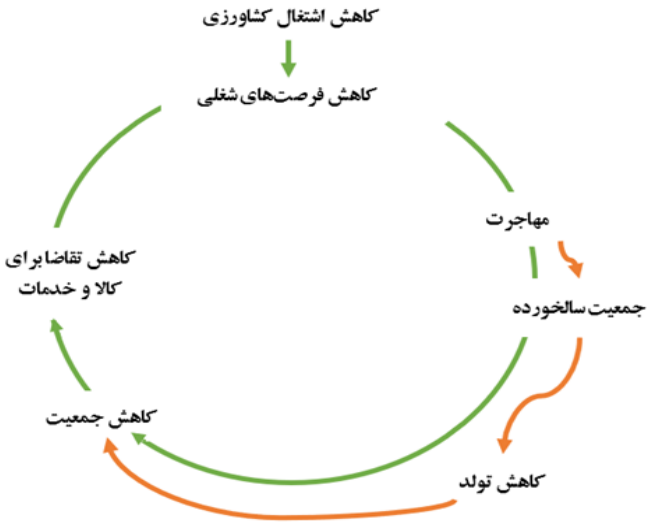

شکل ۱. مدل نظری تحقیق: چرخه افول یا انحطاط روستایی، منبع: با اقتباس از هالفاسری، ۲۰۲۰

۲. روش تحقیق

تحقیق حاضر بر اساس هدف از نوع کاربردی بوده و از لحاظ ماهیت و روش از نوع توصیفی- تحلیلی و ازنظر روش بکار گرفته‌شده، از نوع آمیخته است. ازآنجاکه در تحقیق، ابتدا به داده‌های کیفی اهمیت و وزن بیشتری داده‌شده است و پس از گردآوری داده‌های کیفی، امکان صورت‌بندی فرضیه‌ها فراهم شده است؛ لذا با توجه به شرایط موجود، «طراحی اکتشافی (مدل توسعه ابزار)» بکار رفته است شکل (۲).

شکل ۲. طرح پژوهش آمیخته اکتشافی: طراحی اکتشافی - مدل توسعه ابزار، منبع: خنیفر و مسلمی، ۱۳۹۶: ۴۴۸

در تحقیق حاضر علاوه بر استفاده از حداقل دو مؤلفه روش‌شناختی (یکی کیفی و دیگری کمی)، از ابزار و تکنیک‌های جمع‌آوری و تجزیه‌وتحلیل داده‌های خاص استفاده شده است. به این شکل که در ابتدا با استفاده از روش «پژوهش درون‌نگری هدایت‌شده» عملکرد ذهن و فکر مشارکت‌کننده، مشاهده و گزارش شده است. پس از گردآوری و تحلیل داده‌های کیفی در مرحله دوم بر اساس نتایج حاصل، اقدام به توسعه ابزار شده و با استفاده از مدل معادلات ساختاری به تحلیل داده‌های کمی که به‌صورت پرسشنامه محقق‌ساخته درآمده بودند اقدام شده است. در بخش کیفی از نرم‌افزار مکس.کیودا[1] و در بخش کمی از نرم‌افزار لیزرل[2] استفاده شده است. این پژوهش دو نوع حجم نمونه دارد که بخش کیفی آن ۲۶ نفر مشارکت‌کننده دارد که به‌صورت نمونه‌گیری گلوله‌برفی بوده و حجم نمونه بخش کمی نیز ۱۱۸ نفر است که از روش نمونه‌گیری آسان[3] از نوع نمونه‌گیری غیراحتمالی استفاده شده است.

[1] MAXQDA
[2] LISREL
[3] Convenient Sampling

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

۲. ۱. محدوده مورد مطالعه

ورزقان منطقه‌ای کوهستانی است و اطراف آن را کوه‌های آق‌داغ، مشک‌عنبر، کامتال، جوشون، جله‌داغ، ایری‌داغ، کیامکی، خاروانا و پیرسقا فرا گرفته‌اند. این شهرستان در شمال استان آذربایجان شرقی با وسعت ۱۳/ ۲۳۶۸ کیلومترمربع، ۵/۲۱ درصد از مساحت استان را به خود اختصاص داده است. در طول شرقی حداقل ۴۶ درجه و ۰۲ دقیقه و حداکثر ۴۶ درجه و ۵۲ دقیقه و عرض شمالی حداقل ۳۸ درجه و ۲۳ دقیقه و حداکثر ۳۸ درجه و ۴۷ دقیقه قرار دارد که از طرف شرق با شهرستان اهر و از غرب با شهرستان مرند و از طرف شمال با شهرستان‌های کلیبر و جلفا و از جنوب با شهرستان‌های تبریز، هریس و شبستر هم‌مرز است (شکل ۳). بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، تعداد ۴۳۹۴۹ نفر در مناطق روستایی زندگی می‌کنند. این تعداد ۸۳/۴۷ درصد از جمعیت شهرستان ورزقان را به خود اختصاص داده است. دهستان ازومدل جنوبی با جمعیت ۱۵۸۵۱ نفر، پرجمعیت‌ترین دهستان و بکرآباد با ۳۰۵۹ نفر جمعیت، کم‌جمعیت‌ترین دهستان این شهرستان می‌باشد.

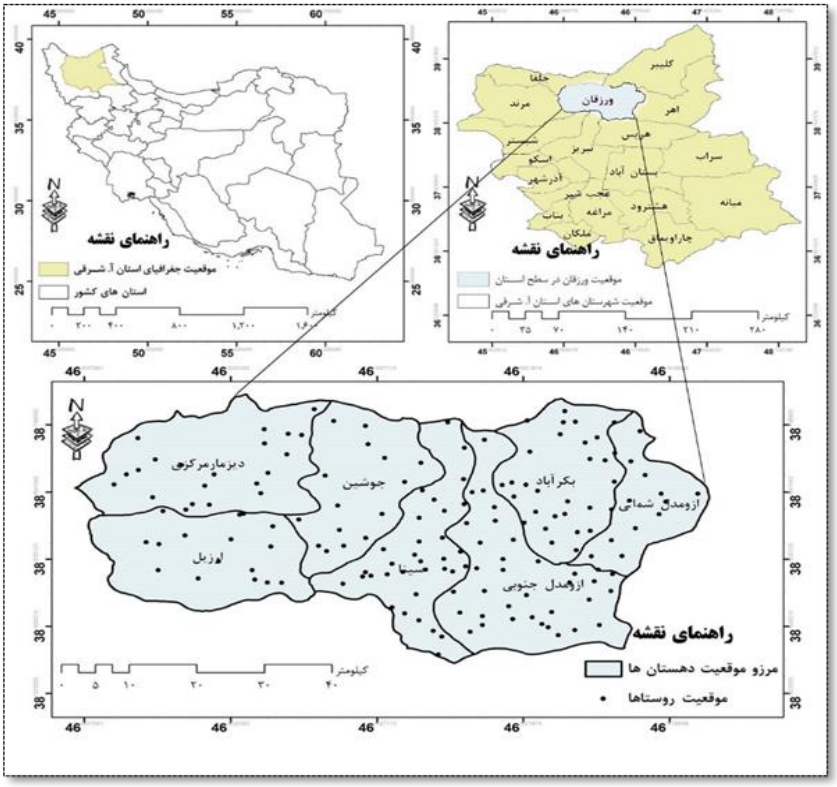

شکل ۳. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه، منبع: نگارنده، ۱۳۹۹

۳. یافته‌های تحقیق

با توجه به شیوه رایج در پژوهش آمیخته (مدل توسعه ابزار) در این پژوهش در ابتدا به‌صورت‌بندی مقوله‌ها و درون‌مایه‌های اصلی و فرعی و همچنین مصداق هر کدام پرداخته شده است که از طریق کدبندی باز و محوری انجام شده است. در ابتدا گزارش گرافیکی نرم‌افزار مکس‌کیودا که به شیوه استقرایی کدبندی شده، نشان داده است (شکل ۴). در ادامه همان‌طور که در جدول (۱) نشان داده‌شده است مقوله‌های به‌دست‌آمده پس از کدگذاری محوری به صورت درون‌مایه‌های اصلی، فرعی و مصداق هر کدام نشان داده شده است.

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

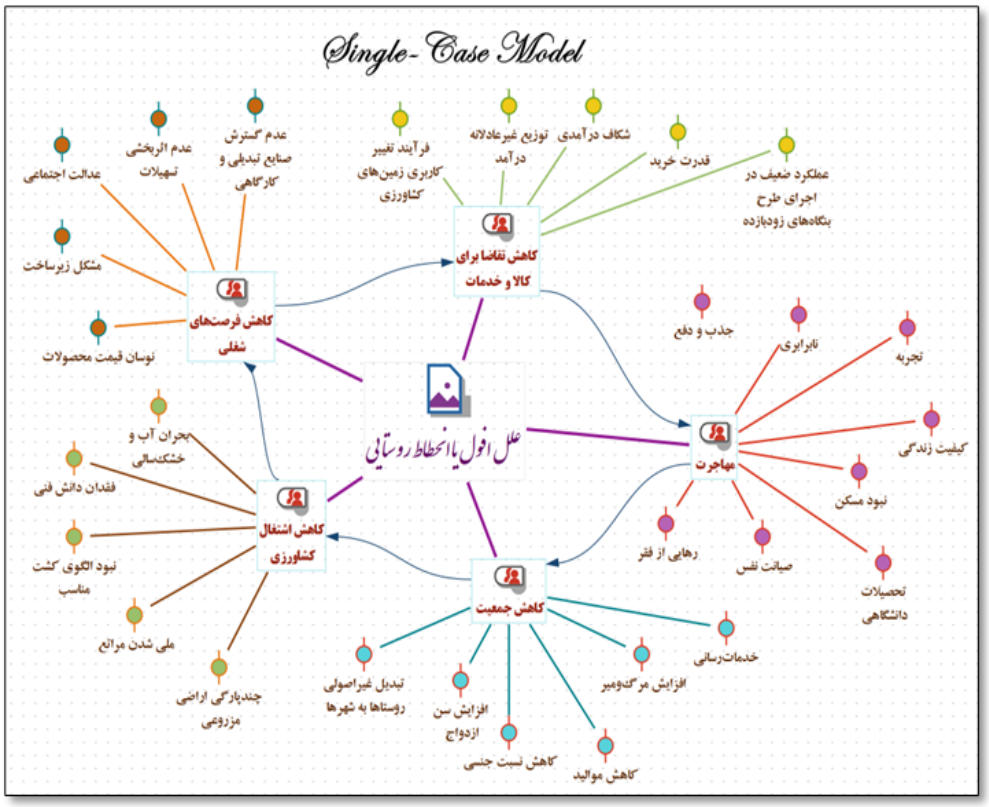

شکل ۴. گزارش گرافیکی روش کیفی با استفاده از نرم‌افزار مکس‌کیودا، منبع: نگارنده، ۱۳۹۹

جدول ۱. گویه‌های مستخرج از مقوله افول و انحطاط روستایی

درون‌مایه اصلی	درون‌مایه فرعی	کد	مصداق
کاهش اشتغال کشاورزی	بحران آب و خشک‌سالی	A01	معضل تأمین آب موردنیاز کشاورزی و در کنار آن، نوع سنتی دسترسی به آب و هدر رفتن آن در مسیر مزرعه.
	چندپارگی اراضی مزروعی	A02	قطعه‌قطعه بودن و پراکندگی اراضی زراعی که می‌توان گفت حاصل اصلاحات ارضی است و افزون بر آن می‌توان نقش و تأثیر قانون توارث را به آن افزود، از مهم‌ترین عوامل کاهش اشتغال کشاورزی است.
	ملی شدن مراتع	A03	کلیه جنگل‌ها و مراتع و اراضی جنگلی، جزء اموال عمومی محسوب شده و متعلق به دولت است و همواره بین روستاییان و سازمان‌های مربوطه چالش‌هایی ایجاد می‌شود.
	نبود الگوی کشت مناسب	A04	فقدان الگوی کشت از عوامل مؤثر در کاهش سوددهی و حتی زیان‌ده بودن فعالیت‌های کشاورزی است.
	فقدان دانش فنی	A05	پایین بودن ضریب نفوذ دانش در بخش کشاورزی.
کاهش فرصت‌های شغلی	عدم گسترش صنایع تبدیلی و کارگاهی	B01	گسترش صنایع تبدیلی و کارگاهی موجب افزایش ارزش‌افزوده، توسعه صادرات و کاهش ضایعات دارد که معمولاً محقق نمی‌شود.
	نوسان قیمت محصولات	B02	روستائیان در معرض ریسک‌های مختلفی مانند نوسان قیمت محصولات کشاورزی هستند.
	مشکل زیرساخت	B03	تداوم عدم سرمایه‌گذاری کافی در پروژه‌های زیربنایی آب‌وخاک.
	عدالت اجتماعی	B04	اهداف رشد و توسعه کشور تاکنون عدالت‌محور و رشد حامی فقرا نبوده است.
	عدم اثربخشی تسهیلات	B05	تسهیلات اصولاً اثربخشی ندارند و در فرایند نظام تسهیلات دهی برای اشتغال در روستاها موانع موجود برای تمهیدات در نظر گرفته‌شده، رفع نشده است.
مهاجرت	رهایی از فقر	C01	رهایی از فقر و دستیابی به کیفیت زندگی بهتر و ارتقا سطح زندگی
	جذب و دفع	C02	ساخت تصویر ذهنی منفی از زندگی در جامعه روستایی و از طرفی ارائه تصویر مثبت از شهر
	نابرابری	C03	تمرکزگرایی امکانات و نابرابری‌های منطقه‌ای توسعه

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

درون‌مایه اصلی	درون‌مایه فرعی	کد	مصداق
	تجربه	C04	تجربه مهاجرت قبلی و چرخه زندگی (وضعیت ازدواج و سن) از عوامل تعیین‌کننده در مهاجرت هستند.
	کیفیت زندگی	C05	ارزش دادن به توجهات غیراقتصادی در زنان در مقایسه با مردان که برای کیفیت محیطی ارزش قائل هستند و مردان بیشتر به مقولات اقتصادی توجه دارند.
	نبود مسکن	C06	تفاوت میان مسکن معمول موجود برای جوانان و شرایط سکونتی فعلی ایشان یا آنچه تحت عنوان نبود مسکن نامیده می‌شود در اکثر روستاها به دلیل نبود زمین یا اجرا و بازنگری طرح‌های هادی روستایی ممکن است منجر به عدم رضایت سکونتی شده و منجر به مهاجرت شود.
	تحصیلات دانشگاهی	C07	افراد تحصیل‌کرده زمانی مهاجرت می‌کنند که منافع مورد انتظار آن‌ها در روستاها وجود ندارد.
	صیانت نفس	C08	مهاجرت پدیده‌ای است که نتیجه مجموعه پیچیده‌ای از عوامل اجتماعی و روان‌شناختی است و درنتیجه گاهی این مقوله به‌عنوان یک رفتار جمعیت‌شناختی «پذیرش و درونی‌شده» از طرف عده‌ای از مردم برای صیانت نفس و حفظ بقا است.
کاهش جمعیت	تبدیل غیراصولی روستاها به شهرها	D01	یکی از دلایل عمده کاهش جمعیت روستائیان کشور تبدیل غیراصولی روستاها به شهرها است.
	خدمات‌رسانی	D02	یک عامل مهاجرتی مانند بیکاری و جستجوی کار پسران باعث محرک شدن سایر عوامل مهاجرتی می‌شود که باعث کاهش نسبت جنسی، افزایش سن ازدواج دختران روستایی که کاهش درصد زنان ۱۵-۴۹ سال را به دنبال دارد، کاهش نسبت کودک به زن و کاهش میانگین سنی باروری که پیری جمعیت را به دنبال دارد.
	افزایش مرگ‌ومیر	D03	
	کاهش موالید	D04	
	کاهش نسبت جنسی	D05	
	افزایش سن ازدواج	D06	
کاهش تقاضا برای کالا و خدمات	عملکرد ضعیف در اجرای طرح بنگاه‌های زودبازده	E01	بنگاه‌های زودبازده کشاورزی به‌عنوان راهکاری بی‌نتیجه در توسعه مطرح است.
	فرآیند تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی	E02	تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی نه‌تنها عامل تهدید امنیت غذایی بلکه عامل مهمی در تخریب و نابودی خاک مرغوب برای تأمین مواد غذایی است.
	توزیع غیرعادلانه درآمد	E03	با توجه به وضع موجود، مخارج دولت در ساختار روستایی شهرستان نتوانسته است در زمینه کاهش نابرابری توزیع درآمد موفق باشد.
	شکاف درآمدی	E04	شکاف درآمدی ایجادشده ناشی از باز توزیع درآمد کشاورزی و معدنی در شهرستان نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی دارای بیشترین میزان است.
	قدرت خرید	E05	کاهش قدرت خرید مردم روستایی با توجه به میزان و قیمت فروش محصولات کشاورزی و قیمت خرید مایحتاج موردنیاز از شهر.

منبع: نگارنده، ۱۳۹۹

با استفاده از درون‌مایه‌های اصلی و فرعی به‌دست‌آمده از بخش کیفی، در ادامه با استفاده از کدهای موجود و تعریف آن‌ها به‌صورت متغیرهای پنهان و آشکار و گردآوری داده‌های کمی به‌وسیله پرسشنامه محقق‌ساخته در قالب طیف لیکرت در بستر مدل‌سازی معادلات ساختاری به روش لیزرل به تجزیه‌وتحلیل داده‌ها پرداخته شده است. اولین گام در فرایند مدل‌سازی با معادلاتساختاری، ترسیم مدل مفهومی است تا به کمک آن بتوان به بررسی رابطه بین متغیرهای آشکار، تحلیل مسیر و برآورد مقادیر آماره تی پرداخت. پس از طراحی مدل مفهومی و بررسی مدل استاندارد نشده، در ادامه مدل استاندارد شده نشان داده شده است (شکل ۵).

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

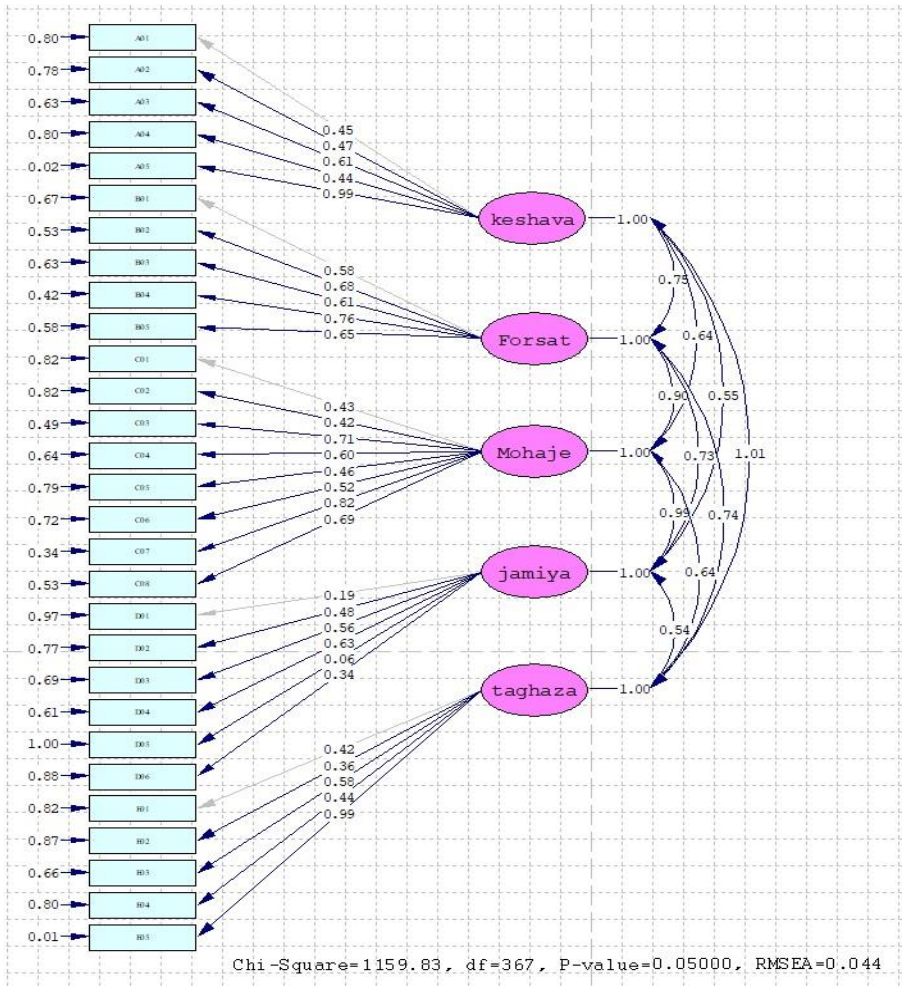

شکل ۵. مدل استاندارد شده، منبع: نگارنده، ۱۳۹۹

در این دیاگرام مقدار بارهای عاملی هر یک از متغیرهای آشکار و ارتباط درونی بین متغیرهای آشکار و ارتباط بیرونی هرکدام از متغیرهای پنهان نشان داده شده است.همچنان که از دیاگرام مشخص است مقدار RMSEA در حد قابل‌قبول (کمتر از ۰/۰۵) بوده و میزان کای اسکویر نیز نسبت به درجه آزادی در حد مطلوب قرار دارد و نشان از این دارد که مدل به خوبی طراحی شده و نیاز به اصلاح ندارد. در ادامه مقادیر تی بارهای عاملی و اولویت اثرگذاری هرکدام در دیاگرام خروجی لیزرل نشان داده‌شده است (شکل ۶).

در این دیاگرام مقدار بارهای عاملی هر یک از متغیرهای آشکار و ارتباط درونی بین متغیرهای آشکار و ارتباط بیرونی هرکدام از متغیرهای پنهان به نمایش گذاشته شده است. همچنان که از دیاگرام مشخص است معیار برای تعیین برازش کل مدل، ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب است که تحت عنوان (RMSEA) در فایل برونداد ظاهر می‌شود. زمانی که مقدار این آماره بین ۰/۰۵ تا ۰/۰۸ باشد برازش قبول خواهد بود که ۰/۰۴۴ در این برونداد نشان‌دهنده برازش قابل‌قبول این مدل است. میزان کای اسکوئر نیز نسبت به درجه آزادی در حد مطلوب قرار دارد و حاصل آنها برای قبول مدل کمتر از عدد ۴ می‌باشد. خروجی نیکویی برازش نرم‌افزار نشان می‌دهد مدل ساختاری موجود بر اساس تمام شاخص‌ها و مقادیر استاندارد مورد نظر برای قضاوت، از نیکویی برازش برخوردار است (جدول ۲). بر پایه قرارداد، مقادیر کمتر از ۰/۹۰ آن مستلزم تجدیدنظر در مدل است.

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

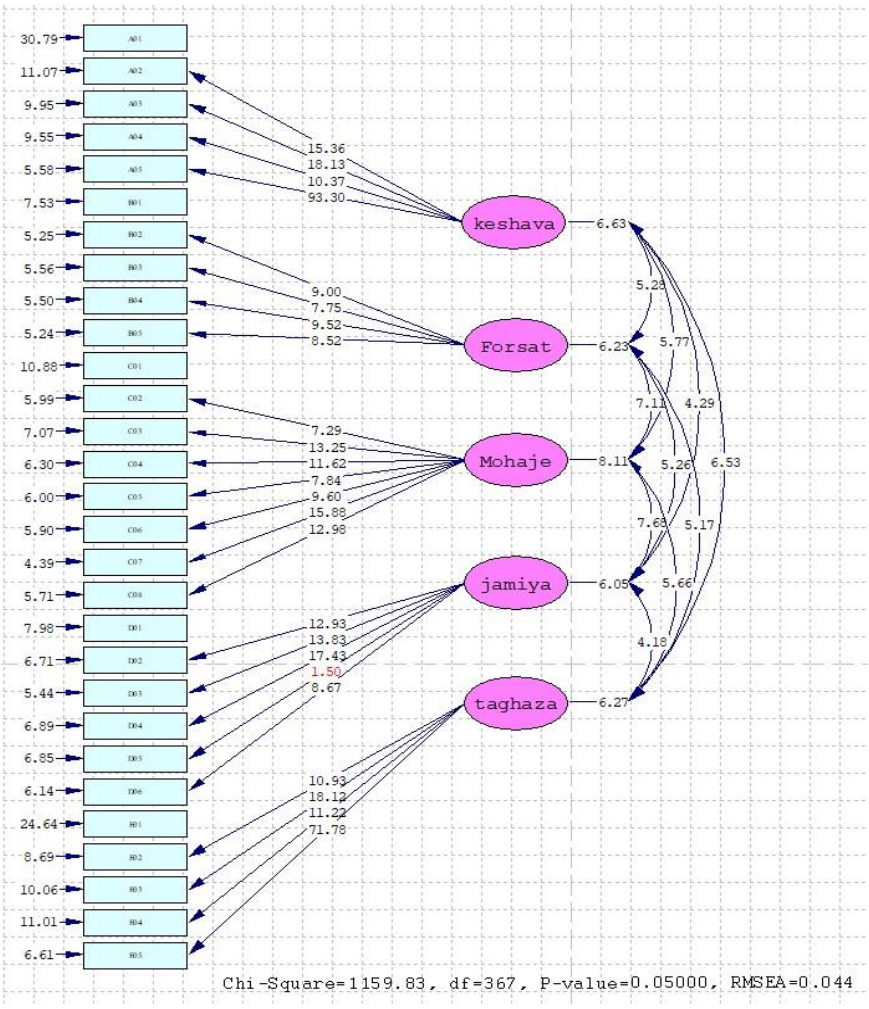

شکل ۶. مقادیر آماره تی، منبع: نگارنده، ۱۳۹۹

در این دیاگرام مقدار بارهای عاملی هر یک از متغیرهای آشکار و ارتباط درونی بین متغیرهای آشکار و ارتباط بیرونی هرکدام از متغیرهای پنهان به نمایش گذاشته شده است. همچنان که از دیاگرام مشخص است معیار برای تعیین برازش کل مدل، ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب است که تحت عنوان (RMSEA) در فایل برونداد ظاهر می‌شود. زمانی که مقدار این آماره بین ۰/۰۵ تا ۰/۰۸ باشد برازش قبول خواهد بود که ۰/۰۴۴ در این برونداد نشان‌دهنده برازش قابل‌قبول این مدل است. میزان کای اسکوئر نیز نسبت به درجه آزادی در حد مطلوب قرار دارد و حاصل آنها برای قبول مدل کمتر از عدد ۴ می‌باشد. خروجی نیکویی برازش نرم‌افزار نشان می دهد مدل ساختاری موجود بر اساس تمام شاخص‌ها و مقادیر استاندارد مورد نظر برای قضاوت، از نیکویی برازش برخوردار است (جدول ۲). بر پایه قرارداد، مقادیر کمتر از ۰/۹۰ آن مستلزم تجدیدنظر در مدل است.

جدول ۲. نیکویی برازش مدل

شاخص‌ها		وضعیت مدل
شاخص مناسب	(NFI)	۰/۹۱
شاخص برازش غیر نرم	(NNFI)	۰/۹۱
شاخص برازش متناسب عادی	(PNFI)	۰/۹۱
شاخص برازندگی	(GFI)	۰/۹۲
شاخص مناسب افزایشی	IFI	۰/۹۳
شاخص متناسب نسبی	(RFI)	۰/۹۰

منبع: نگارنده، ۱۳۹۹

با توجه به توضیحات ارائه‌شده در تحلیل داده‌ها در محیط برنامه لیزرل، مدل ارائه‌شده در سطح مطلوب با داده‌های تجربی سازگاری داشته و شاخص‌ها از نیکویی

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

برازش برخوردار می‌باشند. در جدول (۳) با عنایت به نتایج حاصل از خروجی نرم‌افزار گرافیکی لیزرل، به بررسی مقادیر تی متغیرهای آشکار تحقیق پرداخته شده است.

جدول ۳. مقادیر آماره تی برای متغیرهای موثر در افول و انحطاط روستایی

درون‌مایه اصلی	درون‌مایه فرعی	کد	مقادیر	قضاوت	اولویت اثرگذاری
کاهش اشتغال کشاورزی	بحران آب و خشک‌سالی	A01			-
	چندپارگی اراضی مزروعی	A02	۱۱/۰۷		۱
	ملی شدن مراتع	A03	۹/۹۵		۳
	نبود الگوی کشت مناسب	A04	۹/۵۵		۴
	فقدان دانش فنی	A05	۵/۵۸		۱۷
کاهش فرصت‌های شغلی	عدم گسترش صنایع تبدیلی و کارگاهی	B01			-
	نوسان قیمت محصولات	B02	۵/۲۵		۲۱
	مشکل زیرساخت	B03	۵/۵۶		۱۸
	عدالت اجتماعی	B04	۵/۵۰		۱۹
	عدم اثربخشی تسهیلات	B05	۵/۲۴		۲۲
مهاجرت	رهایی از فقر	C01			-
	جذب و دفع	C02	۵/۹۹		۱۵
	نابرابری	C03	۷/۰۷		۶
	تجربه	C04	۶/۳۰		۱۲
	کیفیت زندگی	C05	۶/۰۰		۱۴
	نبود مسکن	C06	۵/۹		۷
	تحصیلات دانشگاهی	C07	۴/۳۹		۲۳
	صیانت نفس	C08	۵/۷۱		۱۶
کاهش جمعیت	تبدیل غیراصولی روستاها به شهرها	D01			-
	خدمات‌رسانی	D02	۶/۷۱		۱۰
	افزایش مرگ‌ومیر	D03	۵/۴۴		۲۰
	کاهش موالید	D04	۶/۸۹		۸
	کاهش نسبت جنسی	D05	۶/۸۵		۹
	افزایش سن ازدواج	D06	۶/۱۴		۱۳
کاهش تقاضا برای کالا و خدمات	عملکرد ضعیف در اجرای طرح بنگاه‌های زودبازده	E01			-
	فرآیند تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی	E02	۸/۶۹		۵
	توزیع غیرعادلانه درآمد	E03	۱/۰۶		۲۴
	شکاف درآمدی	E04	۱۱/۰۱		۲
	قدرت خرید	E05	۶/۶۱		۱۱

منبع: نگارنده، ۱۳۹۹

همان‌طور که از نتایج تحقیق در جدول (۳) مشهود است همه متغیرهای پنهان به غیر از «توزیع غیرعادلانه درآمد» به نوعی در افول و انحطاط روستایی در روستاهای شهرستان ورزقان مؤثر هستند. چندپارگی اراضی مزروعی، شکاف درآمدی، ملی شدن مراتع و نبود الگوی کشت مناسب از تاثیرگذارترین متغیرها در این زمینه است.

با توجه به نتایج حاصل در جدول فوق در خصوص بررسی ماتریس کوواریانس متغیرهای مستقل، نتایج نشان

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

می‌دهد که همبستگی مثبت بسیار قوی بین متغیرها وجود دارد.

جدول ۴. بررسی ماتریس کوواریانس متغیرهای مستقل

متغیر	آزمون	کاهش اشتغال کشاورزی	کاهش فرصت‌های شغلی	مهاجرت	کاهش جمعیت	کاهش تقاضا
کاهش اشتغال کشاورزی	مقدار	۰/۱۵۵				
	خطای استاندارد	(۰/۰۲۳)				
	آماره تی	۶/۶۲۷				
کاهش فرصت‌های شغلی	مقدار	۰/۱۸۰	۰/۳۷۶			
	خطای استاندارد	(۰/۰۳۴)	(۰/۰۶)			
	آماره تی	۵/۲۷۹	۶/۲۲۶			
مهاجرت	مقدار	۰/۱۱۰	۰/۲۴۲	۰/۱۹۰		
	خطای استاندارد	(۰/۰۱۹)	(۰/۰۳۴)	(۰/۰۲۳)		
	آماره تی	۵/۷۶۸	۷/۱۰۹	۸/۱۰۹		
کاهش جمعیت	مقدار	۰/۰۳۹	۰/۰۸۱	۰/۰۷۸	۰/۰۳۳	
	خطای استاندارد	(۰/۰۰۹)	(۰/۰۱۵)	(۰/۰۱۰)	(۰/۰۰۵)	
	آماره تی	۴/۲۹۴	۵/۲۵۶	۷۶۸۰/۹۹	۶/۰۴۵	
کاهش تقاضا	مقدار	۰/۱۳۶	۰/۱۵۵	۰/۰۹۵	۰/۰۳۳	۰/۱۱۶
	خطای استاندارد	(۰/۰۲۱)	(۰/۰۳۰)	(۰/۰۱۷)	(۰/۰۰۸)	(۰/۰۱۹)
	آماره تی	۶/۵۲۷	۵/۱۶۸	۵/۶۵۹	۴/۱۷۶	۶/۲۷۲

منبع: نگارنده، ۱۳۹۹

۴. بحث و نتیجه‌گیری

شروع نتایج درون‌نگری هدایت‌شده بر مبنای مسئله و هدف اصلی پژوهش در مورد افول و انحطاط روستایی در شهرستان ورزقان در تعداد ۵ درون‌مایه اصلی و ۲۹ درون‌مایه فرعی نشانگر توفیق این روش در کسب نتایج مفید کیفی است. تحقیق به دلیل حساسیت موضوع ازآن‌جهت که در جهت گزارش عملکرد ذهن و فکر مشارکت‌کنندگان به‌صورت هدفمند بود، توانست به اطلاعات و شناخت درونی مشارکت‌کنندگان از طریق خودشان دست یابد و علاوه بر محیط بیرونی که به‌صورت محیطی عینی است، تصمیم‌گیری‌ها و عملکردهایشان در محیط ذهنی و برداشت ذهنی آن‌ها از محیط در مورد مهاجرت و متروک شدن روستاها برداشت شد، کاهش فرصت‌های شغلی، مهاجرت، کاهش جمعیت وکاهش تقاضا برای کالا و خدمات چرخه‌ای را شکل می‌دهند که باعث متروک شدن روستاها و افول و انحطاط آن می‌شود. سهم اشتغال در بخش کشاورزی در حال کاهش است و درعین‌حال چندپارگی اراضی مزروعی مهم‌ترین عاملی است که بر این مهم دامن می‌زند و در کنار عوامل تأثیرگذار دیگر «ملی شدن مراتع»، توان بخش کشاورزی شهرستان را در ایجاد اشتغال با تردید مواجه ساخته است. کاهش اشتغال کشاورزی به‌عنوان آغازگر الگوی چرخشی در خالی از سکنه شدن روستاها، باعث کاهش فرصت‌های شغلی بالاخص در زمینه صنایع و تولیدات وابسته به کشاورزی می‌شود که نوسان قیمت محصولات و اثربخش نبودن تسهیلات از مهمترین دلایل آن است. شرایط به‌وجودآمده از کاهش اشتغال کشاورزی و به

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

سبب آن کاهش فرصت‌های شغلی باعث بروز پدیده مهاجرت می‌شود که نابرابری‌های موجود و نبود مسکن بر شدت آن افزوده و کاهش جمعیت در روستاها اتفاق می‌افتد. از عوامل مداخله‌گر در افزایش این تأثیر می‌توان به کاهش موالید و کاهش نسبت جنسی اشاره کرد. همه عوامل در این چرخه با تأثیر بر یکدیگر باعث کاهش تقاضا برای کالا و خدمات می‌گردد که شکاف درآمدی و فرآیند تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی بر شدت این متغیر افزوده و باعث تکمیل چرخه شده و در نتیجه این عوامل دوباره باعث کاهش سهم اشتغال در بخش کشاورزی می‌گردند. نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری نیز با عنایت به بررسی ماتریس کوواریانس متغیرهای مستقل، نشان داد که همبستگی مثبت بسیار قوی بین متغیرهای این چرخه وجود داشته و ارتباط بیرونی بین این متغیرها با یکدیگر و ارتباط درونی بین متغیرهای آشکار وجود دارد. «چندپارگی اراضی مزروعی»، «شکاف درآمدی»، «ملی شدن مراتع»، «نبود الگوی کشت مناسب»، «فرآیند تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی» و «تمرکزگرایی امکانات و نابرابری‌های منطقه‌ای توسعه» از تأثیرگذارترین متغیرها در شکل‌گیری این چرخه در شهرستان ورزقان است این نتایج با یافته‌های قاسمی‌اردهایی و همکاران (۱۳۹۵) و طالشی و شبنما (۱۳۹۶) مطابقت دارد. کاربست راهکارهای «یکپارچه‌سازی اراضی زراعی»، «کاهش شکاف درآمدی»، «احقاق حقوق روستایی در خصوص اراضی ملی»، «تعریف الگو و ترکیب کشت مناسب»، «برنامه ریزی مناسب کاربری زمین روستایی» «عدم تمرکز امکانات و نگاه از پایین به بالا» برای جبران بخشی از آسیب‌های این چرخه لازم است.

فهرست منابع

آقایاری‌هیر، محسن و حکیمی، هادی. ۱۳۹۶. "تحلیل شبکه مهاجرت‌های بین استانی در ایران (۹۰-۱۳۸۵)"، **تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی**، شماره ۱۷ (۴۵)، صص ۲۰۶- ۱۸۵.

آقایاری هیر، محسن، کریم‌زاده، حسین و خالقی، عقیل. ۱۳۹۷. "تحلیل عوامل مؤثر در تصمیم به مهاجرت روستاییان در قلمرو جغرافیای رفتاری (موردمطالعه: دهستان سینا، شهرستان ورزقان)"، **پژوهش‌های روستایی**، دوره ۹، شماره ۱، صص ۵۷- ۴۲.

احمدی، شیرکو و توکلی، مرتضی. ۱۳۹۵. "مهاجرت و اثرات آن بر ساختار کشاورزی (مطالعهٔ موردی: بخش مرکزی شهرستان سردشت)"، **پژوهش‌های جغرافیای انسانی**، دوره ۴۸، شماره ۴، صص ۶۵۹ – ۶۴۵.

اهلرز، اکارت. ۱۳۸۰. **ایران: شهر – روستا – عشایر (مجموعه مقالات)**، مترجم: عباس سعیدی، نشر منشی، تهران.

تقدیسی، احمد؛ احمدی شاپورآبادی، محمدعلی. ۱۳۹۱. "مهاجرت و سالخوردگی جمعیت روستایی ایران: چالشی فراروی توسعه پایدار روستایی"، **تحقیقات جغرافیایی**، دوره ۲۷، شماره ۱ (۱۰۴)، صص ۱۶۴- ۱۳۳.

خنیفر، حسین و مسلمی، ناهید. ۱۳۹۶. **اصول و مبانی روش‌های پژوهش کیفی (جلد اول)**، رویکردی نو و کاربردی، تهران: نگاه دانش.

خنیفر، حسین و مسلمی، ناهید. ۱۳۹۸. **اصول و مبانی روش‌های پژوهش کیفی (جلد دوم)**، رویکردی نو و کاربردی، تهران: نگاه دانش.

سعدی، سیما. ۱۳۹۹. "نقش منظر طبیعی و فرهنگی سکونتگاه‌های کوهستانی در شکل‌گیری هویت روستایی موردمطالعه: شهرستان مریوان»"، **مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی**، سال اول، شماره ۳ (۳)، صص ۳۵- ۱۹.

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

سعیدی‌راد، مجید، اسفرم، یعقوب ، کرمی، فرزاد و قورچی، مرتضی. "تحلیل شکاف جغرافیایی شاخص‌های توسعه کشاورزی در استان لرستان،" **مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی**، شماره ۱ (۱)، صص ۴۴- ۳۱.

طالشی، مصطفی و شبنما، محبوبه. ۱۳۹۶. "نقش عوامل اجتماعی و اقتصادی در مهاجرت‌های روستایی - شهری، ناحیه نورعلی بیگ ساوه"، **جغرافیا**، دوره ۱۵ شماره ۵۴، صص ۶۰ – ۴۳.

علوی‌زاده، سید امیرمحمد و میرلطفی، محمودرضا. ۱۳۹۲. "نقش اقتصاد غیر زراعی بر ماندگارسازی روستائیان در مناطق روستایی شهرستان سمیرم"، **برنامه‌ریزی منطقه‌ای**، دوره ۳، شماره ۱۰، صص ۸۲- ۷۱.

فرمهینی فراهانی، بهراد. ۱۳۹۴. "پروژه‌های توسعه روستایی و مهاجرت از روستا به شهر (مطالعهٔ موردی: پروژهٔ ترسیب کربن)"، **سیاست‌نامه علم و فناوری**، دوره ۵، شماره ۳ (۱۲)، صص ۷۴- ۶۱.

فنی، زهره، خلیل‌اللهی، حسینعلی ، سجادی، ژیلا و فال‌سلیمان، محمود. ۱۳۹۷. "تحلیل مهاجرت‌های روستا– شهری و پیامدهای آن بر ناپایداری شهری، مطالعه موردی: شهر بیرجند"، **پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری**، دوره ۹، شماره ۱۷، صص ۲۴– ۱۳.

قاسمی‌اردهایی، علی، رستمی، نیر و شیری، محمد. ۱۳۹۵. "عوامل مؤثر بر گرایش به مهاجرت به شهر جوانان روستایی شهرستان اهر"، **فضای جغرافیایی**، دوره ۱۶ (۵۳)، صص ۱۹۲ – ۱۷۳.

لینچ، کنت. ۱۳۸۶. **روابط متقابل شهر و روستا در کشورهای در حال توسعه**، ترجمه: محمدرضا رضوانی و داود شیخی، تهران: انتشارات پیام.

مهدوی، مسعود. ۱۳۷۹. "بررسی علل و آثار اقتصادی- اجتماعی و زیست‌محیطی روستاهای متروک‌شده در حاشیه شمالی کویر گرمسار"، **پژوهش‌های جغرافیایی**، شماره ۳۹، صص ۹۱- ۷۹.

مهدی‌پور، آسیه، مهدی‌پور، احمد و قاسمی‌اردهایی، علی. ۱۳۹۸. "بررسی قصد مهاجرت از روستا و عوامل مؤثر بر آن (موردمطالعه: روستاهای بخش کلات شهرستان آبدانان، استان ایلام)"، **توسعه محلی (روستائی-شهری)**، دوره ۱۱، شماره ۲، صص ۴۵۸ – ۴۳۷.

واعظی، موسی، رحیمی، اکبر و باکویی، مائده. ۱۳۹۸. "بررسی و تحلیل روند مهاجرت و عوامل مؤثر بر آن در شهرستان هریس"، **برنامه‌ریزی منطقه‌ای**، دوره ۹، شماره ۳۴، صص ۱۱۶- ۱۰۸.

Bailey, Adrian J.1993. "Migration History, Migration Behavior and Selectivity", ***the Annals of Regional Science***, Vol. 27, pp. 315-326.

Balan, J. 1996. "Demographic trends and migratory movements form Latin", America and Carabian, OCDE, ***International Conference on Migration***, Rome.

Berry, J.W. 1992. "Acculturation and Adaptation in a New society" ***International Migration***, 30 (special Issue: Migration) and Health in the 1990s:69-86.

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]
[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]
[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

De Jong, Gordon F. Roof, Brenda Davis; Gardner, Robert W; Fawcett, James T; Abad, Ricardo G. 1986. "Migration Intentions and Behavior: Decision Making in a Rural Philippine Province", ***Population and Environment***, Vol. 8(1&2), pp. 41-62.

Goldsmith, P. Gunjab, K; Ndarshikanye, B. 2004. "Rural urban migration and agricultural productivity: the case of Senegal", ***Agricultural Economics***, Vol.31, pp. 33-45.

Halfacree, K. 2020. ***Rural populations***, Oxford Elsevier, Swansea University, Swansea, United Kingdom.

Lu, M. 1999. Do People Move When They Say They Will? Inconsistencies in Individual Migration Behavior", ***Interdisciplinary Studies***, Vol. 20 (5), pp. 467- 488.

Marcoux, A. 2004. "Sex Differentials in Undernutrition: A Look at Survey Evidence", ***Population and Development Review***. Vol (28)2, pp. 275-284.

Nguyen, L. D. Raabe, K. & Grote, U. 2015. "Rural–Urban Migration, Household Vulnerability, and Welfare in Vietnam", ***World Development***, Vol. 71, pp. 79–93.

Pumain, Denise. 2006. ***Hierarchy in natural and social sciences***, Springer, London.

Skeldon; Ronald.1999. ***Aging of rural population in; south; east and East Asia***, women and population.

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]

[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]

[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]

Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas, Vol.1, No.4, Winter 2021,Serial No. 4

Doi:10.29252/gsma.1.4.17 **EISSN: 2717-2325**

http://gsma.lu.ac.ir

Pp. 17-32

Analysis of the Cycle of Rural Decline in Mountainous Areas (Case study: Varzeqan County)

Aghil Khaleghi[*1], PhD Student in Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran.

Received: 9 December 2020 ***Accepted: 23 January 2021***

Abstract

In the present study, the attitudes of rural participants were analyzed, as well as the report of their mental and thinking performance regarding the issue of rural abandonment and decline in Varzeqan County. The research is applied in terms of purpose and is descriptive-analytical in terms of nature and method, and in the context of "mixed research method", it has used two methodological components (qualitative and quantitative). This research has two sample volumes for collecting qualitative and quantitative information. The qualitative section had 26 participants and was in the form of snowball sampling and the sample size of the quantitative section was 118 people. MAXQDA software is used to encode and analyze qualitative data and SEM method is used for quantitative data analysis. The results show that the reduction of job opportunities, migration, population decline, and demand for goods and services, respectively, form cycles that cause rural abandonment and its decline. "Fragmentation of arable lands", "Income gap", "Nationalization of rangelands", "Lack of proper cultivation pattern", "Process of changing the use of agricultural lands" and "Centralization of facilities and inequalities of development zones**,"** are some of the most influential variables in the formation of this cycle in Varzeqan city.

Keywords: Migration, Agricultural employment, Rural decline, Varzeqan.

*[1] Corresponding Author: email: khaleghi567@gmail.com

To cite this article:
Khaleghi, A (2021). Analysis of the Cycle of Rural Decline in Mountainous Areas (Case study: Varzeqan County) , Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas, 1(4), 17-32. Doi:10.29252/gsma.1.4.17

[Downloaded from gsma.lu.ac.ir on 2024-04-16]

[DOR: 20.1001.1.27172325.1399.1.4.1.6]

[DOI: Doi:10.29252/gsma.1.4.17]